

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Petr MENŠÍK

Speciální pedagogika pro výchovné pracovníky
Kombinované studium

OSOBNOST KLIENTA V PODMÍNKÁCH ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Osobnost klienta v podmínkách ústavní výchovy vypracoval samostatně s použitím odborné literatury a pramenů, uvedených na seznamu, který tvoří přílohu této práce.

Datum: 27. 6. 2011

.....
Petr Menšík

Poděkování

Děkuji tímto Mgr. Miluši Hutyrové, Ph.D. za vedení, cenné připomínky a rady při vypracování bakalářské práce.

Děkuji všem pracovníkům a klientům Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a střední školy v Dřevohosticích za čas a informace, které mi při tvorbě bakalářské práce poskytli.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A OCHRANNÁ VÝCHOVA.....	8
1.1 OPATŘENÍ VE VÝCHOVĚ.....	8
1.1.1 Ústavní výchova.....	8
1.1.2 Ochranná výchova.....	9
1.1.3 Přeměna ústavní a ochranné výchovy.....	10
1.1.4 Předběžná opatření.....	10
1.2 ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V RESORTU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY.....	10
1.2.1 Diagnostický ústav.....	11
1.2.2 Dětský domov.....	11
1.2.3 Dětský domov se školou.....	12
1.2.4 Výchovný ústav.....	12
2 OSOBNOST KLIENTA V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ.....	14
2.1 VÝVOJ OSOBNOSTI.....	14
2.2 VÝVOJ OSOBNOSTI KLIENTA V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ.....	15
2.3 DŮVODY PRO UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	16
2.3.1 Úmrtí rodičů.....	16
2.3.2 Zanedbávané, zneužívané a týrané dítě.....	17
2.3.3 Dítě má výchovné problémy.....	17
2.3.4 Rodiče neplní svou rodičovskou zodpovědnost.....	17
3 PORUCHY CHOVÁNÍ A EMOCÍ.....	18
3.1 DĚLENÍ Z HLEDISKA SPOLEČENSKÉ ZÁVAŽNOSTI PORUCHY CHOVÁNÍ.....	18
3.2 DĚLENÍ PORUCH CHOVÁNÍ DLE 10. REVIZE MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE NEMOCÍ.....	18
3.3 DĚLENÍ PORUCH CHOVÁNÍ Z HLEDISKA PSYCHOLOGIE.....	19
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
4 VÝCHOVNÝ ÚSTAV, DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU, ZÁKLADNÍ ŠKOLA A STŘEDNÍ ŠKOLA DŘEVOHOSTICE.....	23
4.1 POPIS ZAŘÍZENÍ.....	23
4.2 CÍLOVÁ SKUPINA.....	24
5 PŘÍPADOVÉ STUDIE KLIENTŮ VÝCHOVNÉHO ÚSTAVU, DĚTSKÉHO DOMOVA SE ŠKOLOU, ZÁKLADNÍ ŠKOLY A STŘEDNÍ ŠKOLY DŘEVOHOSTICE.....	26
5.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE KLIENTA ADAMA.....	26
5.1.1 Anamnézy.....	26
5.1.2 Hodnocení klienta, psychologická dokumentace.....	27
5.1.3 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2010.....	27
5.1.4 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2011.....	29
5.1.5 Současný stav klienta.....	30

5.1.6	Shrnutí kasuistiky	31
5.1.7	Prognóza dalšího vývoje	31
5.2	PŘÍPADOVÁ STUDIE KLIENTA ZDENKA.....	32
5.2.1	Anamnézy	32
5.2.2	Hodnocení klienta.....	33
5.2.3	Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2010.....	34
5.2.4	Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2011	35
5.2.5	Současný stav klienta.....	36
5.2.6	Shrnutí kasuistiky	37
5.2.7	Prognóza dalšího vývoje	38
5.3	SROVNÁNÍ PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ	38
ZÁVĚR		39
SEZNAM ZDROJŮ		41

ÚVOD

S klienty s nařízenou ústavní výchovou se setkávám již 25 let, jelikož bydlím nedaleko Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a střední školy v Dřevohosticích a moje matka je v tomto zařízení po tuto dobu zaměstnána. Některé jsem potkával na vycházkách nebo při přesunech mezi školou a dětským domovem, případně při návštěvách mé matky v zaměstnání. Dále jsem měl možnost se s nimi více setkat při dvou praxích a to jedné na ekonomickém úseku a druhé přímo ve výchovných skupinách. Na klienty zařízení si nikdo z naší obce nikdy nestěžoval, a kdyby nechodili na vycházky a neúčastnili se kulturního a sportovního dění, ani by lidé nevěděli o jejich existenci. Občas jsem se zamýšlel, jací jsou a proč jsou tady. V této práci se budu věnovat osobnosti klientů v ústavní výchově a ve dvou případových studiích představím klienty Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a střední školy v Dřevohosticích. Pokusím se pojmenovat důvody umístění těchto klientů do tohoto zařízení a poodhalit jejich osobnosti.

Uvědomuji si, že tato práce může zobrazit pouze zlomek tak složité části člověka jakou je jeho osobnost. Navíc u klientů v ústavní výchově je osobnost tvořena ještě složitěji. Nacházejí se v nepřírozeném prostředí, ve kterém jsou mnozí již od dětství a záleží, do jaké míry mají štěstí na výchovné a pedagogické pracovníky, kteří na ně působí.

Věřím, že tato práce umožní náhled do skrytého světa ústavní výchovy a na osobnost klientů v ústavní výchově.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A OCHRANNÁ VÝCHOVA

„Ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy vykonává stát náhradní rodinnou péči institucionální formou. Instituce zajišťuje jak výchovu, tak i vzdělávání dítěte a to interní nebo externí formou. Nad tento rámec poskytuje dětem ještě sociální zázemí a péči“ (Vojtová in Pipeková, 2006, s. 366).

V této kapitole bych chtěl vysvětlit kdo a za jakých podmínek nařizuje ústavní výchovu a ochrannou výchovu a samozřejmě také instituce ve kterých tato výchova probíhá. Než vysvětlím systém náhradní výchovy, musím se zmínit o existenci zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, který je stěžejním dokumentem veškeré činnosti v zařízeních ústavní výchovy. Dále nemohu opomenout zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který se bohužel také dotýká klientů ústavní výchovy a nyní mi pomůže definovat pojmy dítě, mladistvý a mládež, které v této práci používám. Dítětem je osoba mladší patnácti let, mladistvým pak osoba starší patnácti let, ale do dovršení osmnácti let. Mládež jsou děti a mladiství (zákon č. 218/2003 Sb.).

1.1 Opatření ve výchově

Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění. Mladistvému lze uložit pouze výchovná, ochranná a trestní opatření (zákon č. 218/2003 Sb.).

1.1.1 Ústavní výchova

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, může soud nařídit nahrazení rodinné péče ústavní výchov. Ústavní výchovu může soud nařídit, i pokud nemohou rodiče ze závažných důvodů výchovu zabezpečit. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Soud je povinen před nařízením ústavní výchovy zkoumat, zda

výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. Soud ústavní výchovu zruší, jestliže pomínou důvody pro nařízení ústavní výchovy nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči (zákon č. 94/1963 Sb.).

„Obec s rozšířenou působností má podle platných předpisů navrhopvat ústavní výchovu u těch dětí, o něž rodiče náležitě nepečují a žádná jiná alternativa výchovy dítěte se buď nejeví jako žádoucí, či není dostupná. Ústavní výchova je navrhována rovněž těm dětem, které rodiče ani jiné způsobilé pečovatele nemají“ (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 155).

1.1.2 Ochranná výchova

Ochrannou výchovu může mladistvému uložit soud pro mládež, jestliže není o výchovu mladistvého náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije. Dále pokud byla dosavadní výchova mladistvého zanedbána, nebo když mladistvý žije v prostředí, které neposkytuje záruku jeho náležité výchovy. Toto opatření se ukládá, pokud nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. Ochranná výchova trvá do doby, než je splněn její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Ve zvláštním případě, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku (§ 22 zákon 218/2003 Sb.).

„Ochranná výchova je druhem ochranného opatření, která jsou definována trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat jedince, který se společensky nebezpečného činu dopustil. Ukládá se v občanskoprávním řízení všem osobám, jež spáchaly ve věku mezi dvanáctým a patnáctým rokem čin, jenž trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhat výjimečným trestem. Ochrannou výchovu může soud uložit i osobám mladším než 15 let, které spáchaly čin, jenž je u právně odpovědných osob pokládán za trestný čin. Ochranná výchova může být v občansko-právním řízení navržena i orgánem péče o děti a mládež, a to dětem mladším než 15 let. V trestním řízení může být uložena jen mladistvým (15-18 let)“ (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 156).

1.1.3 Přeměna ústavní a ochranné výchovy

Soud může přeměnit ochrannou výchovu v ústavní, jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze očekávat, že se bude řádně chovat a pracovat, i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy i v tom případě, že dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena. Soud může také rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení. Přitom může mladistvému uložit dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření. Nesplní-li mladistvý očekávání, že se bude řádně chovat i bez omezení, jimž byl podroben ve výchovném zařízení, kde vykonával ochrannou výchovu, soud pro mládež podmíněné umístění mimo výchovné zařízení zruší a nařídí pokračování ve výkonu ochranné výchovy. Systém přeměny ústavní výchovy na ochrannou výchovu je obdobný (zákon č. 218/2003 Sb.).

1.1.4 Předběžná opatření

Předběžného opatření se využívá v případě, ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny. Je nařízeno předsedou senátu na základě zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Předběžným opatřením předá předseda senátu dítě do péče osoby, kterou v usnesení označí na dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti a může jej prodloužit o jeden měsíc, nejvýše však v součtu na dobu šesti měsíců (zákon č. 99/1963 Sb.).

1.2 Zařízení ústavní výchovy v resortu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy

Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Dále musí být vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby

osoby jeho věku. Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči, jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení může poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let, a to za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením (zákon č. 109/2002 Sb.).

1.2.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření, s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, poskytují péči rovněž dětem, které nejsou občany České republiky a splňují podmínky stanovené zvláštním zákonem a také dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu po dobu maximálně osmi týdnů. Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů s výjimkou dětí, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádaly osoby odpovědné za výchovu. Děti umísťuje do zařízení ve svém územním obvodu. Ve zvláště odůvodněných případech, vyžaduje-li to zájem dítěte, umísťuje dítě mimo zařízení do smluvní rodiny. Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální. Základní organizační jednotkou Diagnostického ústavu je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně čtyři a nejvíce osm dětí (zákon č. 109/2002 Sb.).

Matoušek, Kroftová (2003) ještě upozorňují na možnost dobrovolného pobyt v diagnostickém ústavu, který ovšem není moc častý a je poskytován na základě smlouvy mezi diagnostickým ústavem, zákonnými zástupci svěřence a svěřencem (Matoušek, Kroftová, 2003).

1.2.2 Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb a plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti

s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Dětské domovy jsou rozděleny na dvě až šest rodinných skupin, které jsou tvořeny nejméně šesti a nejvíce osmi dětmi (zákon č. 109/2002 Sb.).

1.2.3 Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují léčebně výchovnou péči a nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou. Dále pečuje o děti s uloženou ochrannou výchovou, jsou-li nezletilými matkami, které mají závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují léčebně výchovnou péči, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou a o děti těchto nezletilých matek. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu. Dětské domovy se školou jsou rozděleny na dvě až šest rodinných skupin, které jsou tvořeny nejméně pěti a nejvíce osmi dětmi (zákon č. 109/2002 Sb.).

1.2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou (výjimku může udělit Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy), popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti, které jsou nezletilými matkami a jejich děti. Dále pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že

nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let. Výchovné ústavy jsou rozděleny na dvě až šest výchovných skupin, které jsou tvořeny nejméně pěti a nejvíce osmi dětmi (zákon č. 109/2002 Sb.).

2 OSOBNOST KLIENTA V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ

Nakonečný (2009) definuje osobnost jedince jako individuální spojení biologických, psychologických a sociálních aspektů. Osobnost je utvářena ve vztazích mezi lidmi, prostředím a společnostmi a projevuje se vždy jako celek (Nakonečný, 2009). Osobnostní orientace, názory a postoje se podle Miovského (2010) formují již v nejranějším dětském věku (Miovský, 2010). Z těchto důvodů je velice důležitý proces výchovy již od nejtělejšího věku byt' neprobíhá v biologické rodině. V tomto jsou kladeny vysoké nároky na osobnost vychovatele, který v ústavní výchově plní roli náhradního rodiče a osoby na kterou se může klient vždy spolehnout.

2.1 Vývoj osobnosti

Klíčovým činitelem osobnostního vývoje je kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny. Většina osobnostních vlastností i většina lidských postojů a zájmů je dědičná (Matoušek, Kroftová, 2003). Což je ve shodě s Vágnerovou (2008), která hovoří o závislosti vývoje osobnosti na genetických předpokladech a na zkušenosti, kterou v průběhu svého života člověk získal. Dědičné dispozice předurčují i rizika, jež by mohly vzniknout, zejména pokud by dítě bylo vychováváno určitým způsobem. Tato rizika lze zmírnit výchovou, která by nežádoucí projevy neposilovala. Rozvoj psychických vlastností a celé osobnosti je dán individuálně variabilní dispoziční složkou a souborem zkušeností. Zpracování těchto podnětů je však do jisté míry předurčeno genetickými předpoklady, což znamená, že za stejných okolností mohou lidé reagovat odlišně, podle toho, k jakému způsobu reagování mají dispozice (Vágnerová, 2008).

Nakonečný (2009) s podporou množství empirických výzkumů poukazuje na to, že se ve většině případů projevují vlastnosti osobnosti jako naučené tendence k reakcím na určité situace v závislosti na vlastní individuální zkušenosti. Tyto zkušenosti se utvářejí pomocí odměn za žádoucí chování a trestů za chování nežádoucí (Nakonečný, 2009).

Vlastnosti osobnosti:

- tělesné a výrazové vlastnosti;

- rysy temperamentu;
- rysy charakteru;
- osobní schopnosti;
- strukturální vlastnosti (Kohoutek, 2000).

2.2 Vývoj osobnosti klienta v ústavní výchově

„Děti v ústavní výchově dětských domovů jsou řazeny do kategorie dětí se sociálním znevýhodněním. Jejich specifická životní situace je ohrožuje ve všech složkách osobnosti: kognitivní, sociální a emocionální. Bývá ohroženo jejich sebepojetí a sociální stabilita, své životní situaci často nerozumí. Již před příchodem do dětského domova se formují odlišně, protože informace, které o sobě dostávají z prostředí dysfunkční rodiny (popř. jiné sociální skupiny), bývají deformované jeho patologickými systémy“ (Němec, Vojtová, 2009, s. 121).

Odloučení dítěte od rodiny představuje vážný zásah do jeho vývoje, s nímž se snaží určitým způsobem vyrovnat, často používá na výchovné požadavky nepřiměřené reakce, vyskytuje se citová rozpolcenost provázená střídáním nálad, lítostivostí, plačtivostí, neklidem, úzkostí, vzdorovitostí až agresivitou. Zde se musí projevit schopnost vychovatele při práci s dítětem na navození důvěry, porozumění a pomoci (Vocilka, 1999). Dle Matouška (2007) se o nebezpečí institucionální péče pro malé děti se ví už 50 let. Děti potřebují interakci jeden na jednoho, s citlivým a starostlivým rodičem nebo pečovatelem, ke kterému se postupně bezpečně připoutají. Děti, které vyrůstaly v institucích, trpí poruchami připoutání a později asociálním chováním. Děti vyrůstající v ústavech nemají dostatečnou schopnost vcítit se do druhých lidí, neorientují se dobře v mezilidských vztazích, často neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách a v hodnotových dilematech. Z těchto důvodů se u nich objevují různé druhy sociálního selhání od závislosti na drogách, přes kriminalitu až po prostituci (Matoušek, 2007).

Jedlička (2004) upozorňuje na změny v chování klientů výchovných ústavů, kteří jsou stále víc agresivní a necitliví. Naproti tomu se zvýšila jejich sociální zdatnost a povědomí o vlastních právech a s tím vyšší míra jejich sebevědomí. Klienti v ústavech mají potřebu neustálé konfrontace s autoritou, což klade nemalé nároky na připravenost a profesionalitu vychovatele. Dále poukazuje na nový trend

rovnoprávného vztahu ke klientovi, kterého si klient dokáže vážit víc než zažitého vztahu učitel – žák (Jedlička, 2004). Je nutné si ale uvědomovat možnost zneužití tohoto přístupu klientem. Klienti mohou přejímat vlastnosti osob, se kterými se ztotožňují a obdivují je (Nakonečný, 2009), je proto žádoucí, aby měl vychovatel vlastnosti hodné tohoto vzoru.

„Rovněž je třeba si uvědomit, že existuje stále větší procento svěřenců, kteří jsou sice v ústavu, ale vzhledem k hloubce jejich osobnostního či intelektového postižení, resp. duševní poruchy jsou schopni jen minimálních změn a v nejlepším případě vykazují neobyčejně malý pokrok“ (Jedlička, 2004, s. 313).

2.3 Důvody pro umístění dítěte do ústavní výchovy

Nejčastější příčinou ústavní výchovy je nezvládnutá výchova v rodině, dalšími důvody jsou zanedbávání, zneužívání a týrání dětí. Dále se můžeme setkat s umístěním dítěte v ústavní výchově v důsledku trestné činnosti rodičů, jejich alkoholismu, nízké sociální úrovně rodiny, prostituce matky a také z důvodu osiření dítěte (Vocilka, 1999).

Kritéria pro návrh ústavní výchovy podle Matouška a Kroftové (2003) jsou:

- protiprávní jednání (přestupky a trestná činnost) ;
- začínající závislosti na alkoholu, jiných drogách a automatech;
- útěky z domova;
- zahálčivý způsob života;
- nerespektování rodičů;
- sexuální promiskuita;
- členství v závadové partě;
- množství výchovných opatření uplatněných před návrhem ústavní výchovy (Matoušek, Kroftová, 2003).

2.3.1 Úmrtí rodičů

„Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti

poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů“ (§ 78 zákona č. 94/1963 Sb.).

2.3.2 Zanedbávané, zneužívané a týrané dítě

„Týrání je takový projev chování rodičů či jiných osob, které dítě tělesně či duševně poškozují a ohrožují tak i jeho další vývoj“ (Vágnerová, 2008, s. 611).

„Sexuální zneužívání lze definovat jako zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem, jeho využití k aktivitám, které jím nejsou plně pochopeny a akceptovány a jejímž cílem je vlastní sexuální uspokojení“ (Vágnerová, 2008, s. 618).

Zdravotní komise Rady Evropy definovala zanedbávání jako nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte nebo dítě ohrožují.

2.3.3 Dítě má výchovné problémy

Výchovné problémy jsou velice rozsáhlým tématem, proto jsem jim věnoval vlastní kapitolu číslo 3 Poruchy chování a emocí.

2.3.4 Rodiče neplní svou rodičovskou zodpovědnost

Rodičovskou zodpovědnost může omezit soud, nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte. Může také rodiče rodičovské zodpovědnosti zbavit, pokud tuto svou zodpovědnost zneužívá. Pokud se rodič dopustil úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 zákona č. 91/1998 Sb.).

3 PORUCHY CHOVÁNÍ A EMOCÍ

„Poruchu chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností“ (Vágnerová, 2008, s. 779).

3.1 Dělení z hlediska společenské závažnosti poruchy chování

Disociální - je nepřiměřené, nespolečenské chování, které je však zvládnutelné vhodnými pedagogickými postupy. Jde o drobnější výkyvy a nesoulady s běžnou společenskou normou. Patří sem například kázeňské přestupky proti školnímu řádu, vzdorovitost, neposlušnost, negativistické projevy a některé lži.

Asociální – je rozporuplné chování vůči zvyklostem společenské morálky, jehož řešení již vyžaduje speciálně pedagogický postup za pomoci poradenského systému, speciálních výchovných zařízení, zdravotnických institucí a terapeutických pracovišť. Tímto jednáním si jedinec škodí sám sobě. Patří sem záškoláctví, lhaní, krádeže, útěky, toulky, sebepoškozování, toxikomanie a gamblerství.

Antisociální – chování má povahu protispolečenského jednání, kterým jedinec poškozuje nejen sebe, ale i své okolí. Náprava tohoto chování je prováděna ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Patří sem trestná činnost, krádeže, loupeže, sexuální delikty, vandalství, zabití a vraždy, výrazné násilí a agresivita (Slomek, 2010).

3.2 Dělení poruch chování dle 10. Revize Mezinárodní klasifikace nemocí

Porucha chování je opakující se a trvalý (v trvání nejméně 6 měsíců) vzorec disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte (ÚZIS ČR).

F90 Hyperkinetické poruchy - porucha aktivity a pozornosti, hyperkinetická porucha chování.

F91 Poruchy chování – porucha chování vázaná na vztah k rodině, nesocializovaná porucha chování, socializovaná porucha chování, opoziční vzdorovité chování.

F92 Smíšené poruchy chování a emocí – depresivní porucha chování

F93 Emoční poruchy se začátkem specifickým pro dětství - separační úzkostná porucha v dětství, fobická anxiózní porucha v dětství, sociální anxiózní porucha v dětství, porucha sourozenecké rivality, nadměrná úzkostná porucha.

„Děti s poruchou pozornosti mívají horší školní prospěch, než by odpovídalo jejich inteligenci. Projevuje se u nich určitý rozpor mezi úrovní rozumových schopností a efektivitou učení, která je mnohem nižší, než by bylo možné očekávat. Nepodávají požadované výkony, a proto jim bývá přičítána vina za špatné výsledky“ (Vágnerová, 2005, s. 107).

3.3 Dělení poruch chování z hlediska psychologie

Vágnerová (2008) dělí z psychologického hlediska poruchy dle projevu na neagresivní porušování sociálních norem a na agresivní poruchy chování, které jsou závažnější a projevují se porušováním a omezováním práv ostatních. O poruše se dá hovořit až ve středním školním věku, i když se objevuje nežádoucí chování již v ranějším období. Toto chování může signalizovat budoucí závažnější poruchu, ale může mít i přechodné trvání (Vágnerová, 2008).

Neagresivní porušování sociálních norem

Lhaní – je způsob úniku za situace, kterou není dítě schopno řešit jiným způsobem. U lhaní je důležité si uvědomit, jestli je lež vědomá a úmyslná. Dítě ve školním věku dokáže rozlišit pravdu a lež a ví, že lhát se nemá. Lež se hodnotí dle frekvence lhaní, dále výběru osob, kterým dítě lže a zejména účel lhaní. Další formou lhaní, kterou ale nemůžeme hodnotit jako poruchu chování je konfabulace, ke které dochází záměnou vzpomínek nebo fantazijními představami.

Záškoláctví, útky a toulání – lze je interpretovat jako závažnou formu únikového jednání z prostředí, které se jeví ohrožující nebo nepřijatelné. Útek z domova je signálem selhání rodiny ve vytváření pocitu jistoty a bezpečí.

Záškoláctví – bývá spojeno s negativním postojem ke škole a vzdělávání. Někdy může být reakcí na špatný prospěch nebo obranné jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti. Důležitým faktorem je četnost, plánování a způsob provedení.

Reaktivní, impulsivní útěky – jsou nezvládnutou reakcí na situaci doma nebo ve škole. Není plánovaný a dítě se chce vrátit. Dítě může utíkat před pro něj nesnesitelným trestem nebo osobou s níž nechce žít. Takto motivovaný útek může být ojedinělý a s vyřešením problému tato tendence ustupuje.

Chronický útek – bývá promyšlený a plánovaný, dítě jím řeší dlouhodobý problém a většinou se nechce vrátit. S těmito útěky se setkáváme u nefunkčních a narušených rodin, u nichž nemá dítě zázemí. Útěky z dětského domova, z diagnostického ústavu a z výchovného ústavu jsou reakcí na pocit omezení svobody nebo odtržení od prostředí tvořícího dítěti zázemí.

Toulání – je dlouhodobé opuštění domova, zpravidla navazující na útěky. Vyjadřuje nedostatečné citové vazby k lidem a k zázemí, které nefunguje natolik, že na něm dítěti nezáleží. U toulajících se dětí hrozí riziko dalších odchylek v chování, které mohou sloužit jako prostředek obživy (krádeže, prostituce) nebo mohou začít užívat drogy a alkohol.

Krádeže – jsou charakteristické záměrným jednáním. O krádeži můžeme hovořit až v době, kdy je dítě schopno pochopit pojem vlastnictví a odlišný vztah mezi cizími a vlastními věcmi. Pro posouzení závažnosti poruchy chování je podstatný způsob krádeže. Příležitostné neplánované krádeže, které jsou výsledkem nezvládnuté aktuální potřeby vlastnit nějakou věc, mají menší význam. Horší je to u předem promyšlené krádeže, které se zpravidla vyskytují až ve starším školním věku. Nejzávažnější jsou opakované krádeže v partě, ve které má dítě oporu a nepovažuje ji za závažné porušení norem.

Problémy dítěte signalizují cíle krádeže a motivace, které k ní vedly.

Dítě krade pro sebe – protože se nenaucilo jinému způsobu uspokojení potřeb nebo nemůže-li získat něco jiným společensky přijatelnějším způsobem.

Dítě krade pro druhé – aby uspokojil potřebu být akceptován a dosáhnout mezi vrstevníky vyšší prestiže. Takto získává kamarády neatraktivní dítě, které si neosvojilo potřebné sociální dovednosti a neví jakým přijatelnějším způsobem toho dosáhnout.

Dítě či mladistvý krade pro partu – aby si v ní udržel pozici nebo je krádež pro partu sociální normou a je žádoucí nebo až povinná (Vágnerová, 2008).

Agresivní poruchy chování

Agresivní jednání je násilné omezování základních práv ostatních k uspokojení vlastních potřeb (Vágnerová, 2008).

Šikana

„Šikanu lze definovat jako ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit“ (Vágnerová, 2008, s. 798)

Šikana je závažná agresivní porucha, jejíž prvky lze sledovat již ve středním školním věku, kdy dochází k transformaci třídy na strukturovanou skupinu. Skupina svou sílu a moc mnohdy dokazuje na slabých a odlišných členech. Agresivní jednání je stimulováno i posilováno slabostí a bezmocností oběti. Zejména chlapci využívají k tvorbě svého postavení ve třídě fyzickou sílu. Šikana je projevem zneužití moci a postavení.

Agresor má potřebu předvádět se a dokazovat svou převahu nad ostatními. Bývá obvykle fyzicky nebo psychicky zdatný a ve vztahu k ostatním bývá podezřivý, necitlivý a bezohledný. Jeho svědomí není dostatečně rozvinuto a za své chování se necítí vinen.

Šikanovaná oběť bývá často tiché, plaché, úzkostné a nejisté dítě s nízkým sebevědomím. Zpravidla mívají nápadný zevnějšek, bývají fyzicky slabé, neobratné a někdy obézní. Šikanované děti mívají nižší sociální status, jsou samotářské a ostatní děti je považují za nesympatické. Bývají málomluvné, pasivní a nedovedou navazovat kontakt (Vágnerová, 2008).

„Další možnou příčinou vzniku poruchového chování dětí z úplných a zdánlivě funkčních rodin je nuda, nedostatek životního smyslu a adekvátních cílů.“ (Matoušek in Vágnerová, 2008, s. 783).

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝCHOVNÝ ÚSTAV, DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU, ZÁKLADNÍ ŠKOLA A STŘEDNÍ ŠKOLA DŘEVOHOSTICE

Institut ústavní výchovy má v Dřevohosticích dlouhodobou tradici. Již v roce 1901 pronajala obec Dřevohostice zámek i přilehlý park Jubilejní jednotě lidumilů na Moravě za účelem zřízení Ochrannovny pro opuštěné a mravně ohrožené chlapce školou povinné. Toto zařízení zde existovalo až do roku 1919. Na toto zařízení navázal v roce 1972 Výchovný ústav pro děti a mládež, který funguje pod změněným názvem dosud (Lapáček, et al., 2008).

4.1 Popis zařízení

Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola Dřevohostice je chlapecké zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Školské zařízení má právní subjektivitu, je příspěvkovou organizací a zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Kapacita ústavu je 48 dětí. Děti plní základní povinnou školní docházku v základní škole a mohou získat střední vzdělání s výučním listem v odborném učilišti, nebo střední vzdělání v jednoleté praktické škole. Zařízení poskytuje pro děti vše potřebné – školu, dílny, ubytování i stravování. Sportovní areál a zahrada s pozemky umožňují odpovídající aktivity. Pracovní kolektiv složený ze zkušených učitelů, vychovatelů a hospodářských pracovníků zajišťuje stabilní a nepřetržitý chod ústavu (online, dostupné na www.vumdrevohostice.cz).

Základní škola

V základní škole žáci plní povinnou školní docházku v osmé a deváté třídě. Základní škola se obsazuje maximálně do počtu 16 žáků, kteří jsou dále rozděleni do dvou tříd po osmi žácích (online, dostupné na www.vumdrevohostice.cz).

Střední škola

Stavební práce - dvouletý obor

Učební obor stavební práce připravuje žáka na výkon stanoveného okruhu pracovních činností povolání stavební dělník, na výkon pomocných stavebních prací. Denní studium je určeno pro žáky, kteří splnili povinnou školní docházku

a jsou zdravotně způsobilí. Příprava je ukončena závěrečnou zkouškou a vydáním výučního listu.

Zámečnické práce a údržba - tříletý obor

Vzdělání trvá tři roky denní formou. Klienti mohou dosáhnout středního vzdělání s výučním listem ukončeného závěrečnou zkouškou. Učební obor strojírenské práce se zaměřením zámečnické práce a údržbu připravuje žáka na výkon stanoveného okruhu pracovních činností povolání strojírenský dělník. Zejména na výkon rutinních montážních prací a na montáž svařovaných konstrukcí (online, dostupné na www.vumdrevohostice.cz).

Praktická škola s jednoletou přípravou

Cílem přípravy je umožnit žákům doplnění a rozšíření teoretického i praktického vzdělání, dosaženého v průběhu povinné školní docházky a poskytnout jim základy odborného vzdělání a manuálních dovedností v jednoduchých činnostech dle zaměření přípravy. Podmínkou pro přijetí je ukončená povinná školní docházka v ZŠ Praktické či Speciální. Praktická škola s jednoletou přípravou má při praktickém cvičení skupinu o osmi žácích, při teoretickém vyučování je také maximálně osm žáků ve třídě. Třída školy a skupina pro praktické vyučování má nejméně čtyři žáky (online, dostupné na www.vumdrevohostice.cz).

Výsledky vzdělávání žáků

Výsledky vzdělávání žáků jsou ve velké míře ovlivněny útekem chlapců ze zařízení, což se projevuje zejména v počtu zameškaných hodin ve škole, kdy dlouhodobý útek zvedne průměrný počet zameškaných hodin. Dítě je nuceno opakovat ročník, nebo vůbec není schopno ukončit své vzdělání. Při dosažení 18 let může dítě odejít a vzdělání si dokončit na jiném odborném učilišti. V případě zájmu je jim umožněno dokončit si vzdělání v zařízení (online, dostupné na www.vumdrevohostice.cz)

4.2 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou děti a mladiství, kteří jsou svěřeni do ústavní péče dětského domova se školou a výchovného ústavu. Jedná se o klienty mužského pohlaví ve věku mezi 13 - 18 lety se soudem nařízenou ústavní výchovou. Klienti jsou vesměs nemotivováni či pouze negativně motivováni pro resocializační cíle

zařízení, v zařízení nepobývají dobrovolně, pocházejí z nemotivujícího až problematického sociálního zázemí, jejich mentální dispozice se pohybují v pásmu průměru až podprůměru, mnoho z nich vykazuje známky spektra neurologických postižení, většina má v anamnéze asociální až asociální, v některých případech až antisociální zkušenost, většina (70 %) pochází z etnicky minoritního prostředí (Polášková, 2008).

5 PŘÍPADOVÉ STUDIE KLIENTŮ VÝCHOVNÉHO ÚSTAVU, DĚTSKÉHO DOMOVA SE ŠKOLOU, ZÁKLADNÍ ŠKOLY A STŘEDNÍ ŠKOLY DŘEVOHOSTICE

V této kapitole představím dva klienty z tohoto zařízení v případových studiích. Pro potřeby této práce je budu nazývat Adam a Zdenek.

5.1 Případová studie klienta Adama

V této případové studii se budu věnovat patnáctiletému chlapci s nařízenou ústavní výchovou v dětském domově se školou, který je nyní v 8. třídě základní školy. U tohoto klienta jsem měl možnost prostudovat jeho dokumentaci, pohovořit si o něm s některými jeho učiteli, s vedoucím vychovatelem i kmenovým vychovatelem a navíc jsem měl možnost se s tímto chlapcem osobně setkat v jeho výchovné skupině při absolvování praxe.

5.1.1 Anamnézy

Rodinná anamnéza

Adam se narodil jako páté dítě v úplné rodině. Rodiče byli vůči němu zbaveni rodičovských práv a dále se s ním nestýkali. Jeho otec je alkoholik. Dva sourozenci jsou v péči matky, mladší sestra je v péči pěstounů, mladší bratr byl osvojen, starší bratr byl po několika hospitalizacích v psychiatrické léčebně umístěn ve výchovném ústavu, ostatní sourozenci jsou umístěni v dětském domově. Adam některé sourozence nikdy neviděl. Rodiče ani pěstouni neudržují s klientem žádný kontakt.

Osobní anamnéza

Adam byl od 5 let v dětském domově, kam byl umístěn od rodičů z důvodu neplnění rodičovské zodpovědnosti. Od 10 let byl v pěstounské péči, odkud byl přemístěn do dětského diagnostického ústavu. Následně pak do dětského domova, ze kterého byl z důvodu trestné činnosti, útěkům, agresivity vůči ostatním klientům a personálu přemístěn do dětského domova se školou. Jeho záliby jsou sport, vaření, hra na akordeon, zpěv, četba knih a výtvarné činnosti.

5.1.2 Hodnocení klienta, psychologická dokumentace

Hodnocení oblasti výchovy mimo vyučování

Adamovo chování v dětském domově bylo problémové, často byl velmi agresivní a vulgární. Odmítal respektovat režim i vychovatele dětského domova. Byly u něho patrné tendence k šikanování slabších dětí. Vytvářel si svá vlastní pravidla, která byla založena na vzdorovitosti, neposlušnosti a vulgaritě. Svým chováním ovlivňoval ostatní děti a vždy popíral své prohřešky. V případě, že nebylo možno úhybných manévřů, své závadové chování přiznal a sliboval nápravu.

Hodnocení školy

Adam v hodinách nepracoval, svými připomínkami rušil ostatní a byl drzý. V dětském diagnostickém ústavu byl schopen vykonávat školní práci pod dohledem vychovatele. Vyhovuje mu klidné, nerozptylující prostředí.

Psychologická dokumentace

U Adama je prokázána emoční instabilita a snížené sebevědomí. Táhne k častým komentářům, je svéhlavý a má různé připomínky k činnostem, které má provádět. V rozhovoru, pokud se ocitá pod tlakem, zadržává v řeči. Projektivní testy nepotvrzují agresivní tendence, naopak odkrývají zvýšenou ovlivnitelnost okolím a nízkou míru sebekritiky. Rád má poslední slovo, často se stává, že je v názorové opozici.

Doporučení pro program rozvoje osobnosti:

- individuální přístup ke klientovi;
- opora o pevné zázemí a denní režim;
- zapojení klienta do skupinových aktivit;
- podporovat různé zájmy;
- upozorňovat na nevhodnost ovlivňování ostatních klientů.

5.1.3 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2010

Do tohoto zařízení byl Adam přemístěn z dětského domova z důvodu agresivity, útěků a trestné činnosti. Byl přivezen tři dny před vánočními svátky bez

předchozího upozornění, z čehož byl rozčarován a bral to jako křivdu. Od prvního dne vystupoval velmi suverénně a neohroženě, přitom se ale obával kontaktu s jinými chlapci. Tím, že téměř všichni klienti dětského domova odjeli na vánoční prázdniny, byl pro Adam nástup klidnější, mohl se lépe zorientovat a pochopit chod tohoto zařízení. Hned od začátku bylo nutné vymezit Adamovi hranice, jelikož se projevoval velmi hrubě a neomaleně. Byl překvapen, že mu dávali ostatní klienti najevo, že v tomto zařízení není takové chování žádoucí. Pochopil, že pravidla tohoto zařízení jsou jiná, než byl zvyklý a pokud chce v tomto zařízení slušně vycházet a existovat, bude muset zmírnit své negativní projevy. Další dny se Adam zapojil mezi ostatní a hledal si přátele, využíval nabízené aktivity a nenastaly žádné výchovné problémy. Na konci prázdnin, pln očekávání na ostatní klienty z jeho výchovné skupiny naznačil, že když si na ně nezvykne, je připraven k útěku mimo zařízení. U Adama se objevil zvláštní způsob navazování kontaktu s ostatními klienty, který nebyl zrovna šťastný. Často dokázal dlouho mlčet a potom pouze projevil svou nelibost vůči ostatním a začal je nabádat k tomu, co je správné a jak by se měli chovat. Tímto jednáním si je často popuzoval proti sobě a v adaptační fázi došlo dvakrát k jeho fyzickému napadení ze strany jiného klienta. Dalším jeho nešvarem bylo sdělování informací vychovateli šeptáním, což vyvolávalo u ostatních zcela oprávněně nedůvěru a podezřívání Adama ze špatného úmyslu. Jeho chování se vůči pedagogickým pracovníkům i vůči klientům jeví jako účelové. Staví se do role kamaráda či slušného chlapce, podle toho s kým jedná. Jeho neupřímnost cítí i ostatní klienti a na toto chování reagují podrážděně. Aby zakryl strach před ostatními a vypadal suverénně a neohroženě, často pouštěl hudbu z telefonu v prostorách chodby, tím však na sebe upoutával zbytečnou pozornost a některé klienty tímto proti sobě popuzoval. Nejzávažnějším prohřeškem prvního měsíce Adamova pobytu bylo požití alkoholu, který se podařilo pronést do dětského domova jinému klientovi z jeho výchovné skupiny.

V dalším měsíci byl Adam velmi chválen, plnil zadané úkoly bez zbytečných poznámek a projevoval nadměrnou aktivitu při všech činnostech výchovné skupiny. Opět se ale objevilo několik výchovných problémů v podobě potyček s ostatními klienty, kouření na WC a vše vyvrcholilo útekem na vycházce. Po zadržení klienta Policií ČR svého činu litoval a při rozhovoru sdělil, že motivem

jeho útěku byly city k dívce, kterou poznal v dětském domově, ve kterém byl před nástupem do našeho zařízení. Sdělil, že se mu v zařízení, ve kterém se nyní nachází líbí, ale má v sobě úzkost z toho, že nemůže nikam jezdit a mít tak alespoň část volnosti. Během útěku se údajně nedopustil žádné trestné činnosti, ani nepožíval návykové látky.

Další období probíhalo u Adama v duchu pochval a pozitivního hodnocení. Díky své inteligenci dokázal odhadnout situaci ve skupině a přestal na sebe ostatní upozorňovat svými poznámkami a vyhýbal se slovním potyčkám. Objevilo se u něj velké morální cítění a mravní zodpovědnost. Snažil se vychovávat ostatní klienty, kteří však nejsou na takové úrovni, aby jej pochopili a jeho radami se řídili. Klientovi byly za výborné studijní výsledky a bezproblémové chování udělovány vycházky do vzdálenějších obcí, kterých využil k návštěvě své babičky. Dokonce absolvoval několik dovolenek u bývalých pěstounů. Adam se zúčastnil dvou hipoterapií, ze kterých byl nadšený a rád by se jich účastnil nadále. Ke konci roku dostal Adam možnost účastnit se dlouhodobé brigády spojené s výdělkem, které ovšem chtěl věnovat veškerou svoji energii a ostatní činnost se mu jevila jako zbytečná a zatěžující. Svůj názor změnil až po rozhovoru s vedoucím vychovatelem, který mu vysvětlil, že brigáda je odměnou za jeho chování a tudíž, když se jeho chování zhorší, přestane mu být umožňováno se této brigády účastnit. Vánoce strávil Adam na dovolence u pěstounů.

5.1.4 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2011

Nový rok Adam opět zahájil v pozitivním duchu jak ve výuce ve škole, tak i v chování na dětském domově. Opět se ale u něj objevovaly tendence napravovat ostatní klienty. Na toto téma bylo s Adamem učiněno několik rozhovorů na téma jeho snah o změnu postojů druhých. Pokud se vedle něj objevil klient, který dosáhl úspěchu a uznání u dospělých, stával se podrážděným, nepříjemným a přestal komunikovat. Nesnesl pomyslení, že by nebyl nejlepší a pozornost dospělých by se věnovala i jiným klientům.

Občas přišel s nápadem, že by chtěl najít své rodiče, ale zároveň si chválil rodinu, kam jezdí na dovolenky. V reakci na jeho myšlenky mu bylo umožněno za doprovodu vychovatele navštívit jeho staršího bratra ve výchovném ústavu.

Setkání proběhlo bez jakýchkoli problémů ve velmi přátelské atmosféře, jelikož se dlouhou dobu neviděli a udržovali spolu pouze telefonický kontakt.

Během roku 2011 byly s Adamem řešeny čtyři mimořádné události. Tři se týkaly fyzických potyček a jedna vycházky, na které požíval alkohol a byl přistižen při krádeži v samoobsluze, na což uvedl, že byl sveden klientem, se kterým byl na vycházce.

Celkově byl klient opět hodnocen velmi kladně a nebyly s ním kromě krádeže řešeny žádné větší přestupky proti vnitřnímu řádu.

5.1.5 Současný stav klienta

Současný stav klienta v rámci školní výuky

Adam v současné době ukončuje studium v 8. třídě základní školy. Patří k nejlepším a nejbystřejším žákům ze třídy ve všech předmětech a jeho chování ve škole je na velmi dobré úrovni. Pracuje většinou samostatně, má zájem o výuku a aktivně se podílí na chodu vyučovací hodiny. Je soutěživý a rád dokazuje ostatním, že je z nich nejlepší. V průběžném hodnocení dosahuje na vyznamenání. Bohužel se u něj objevují verbální i fyzické potyčky s ostatními klienty.

Současný stav klienta v rámci dětského domova

Adamovo chování v dětském domově může být vzorem ostatním klientům nejen v rámci výchovné skupiny, ale i celého dětského domova. Účastnil se většiny volnočasových aktivit skupiny a hipoterapií. Během pobytu měl problémy se zvládnutím agresivity, které svou vůlí minimalizuje. Jednou se dopustil útěku, dvakrát porušil vnitřní řád požitím alkoholu a jednou se dopustil krádeže.

Záliby a způsob trávení volného času

Adam nemá nijak zvlášť v oblibě sportovní aktivity. Z pohybových aktivit ho baví především badminton a jízda na koni v rámci hipoterapie. Větší aktivitu projevuje při výtvarných činnostech a hudebním projevu. S oblibou se věnuje přípravě jídel, ať již formou výpomoci v kuchyni, tak i samostatným vařením v kuchyňce jeho výchovné skupiny.

Psychický stav

Adam je samostatný, velmi pracovitý, spolehlivý a zodpovědný. Dokáže každou práci dokončit, je vytrvalý a ani menší překážky či neúspěch ho neodradí. Jediné, co ho vyvádí z míry je jakákoliv neočekávaná změna. Dle jeho představ musí vše probíhat podle předem určeného plánu. Pokud nastane nečekaná situace, přestává se kontrolovat a stává se výbušným až agresivním. Tuto svou slabost si uvědomuje a snaží se ji omezovat. Došlo u něj k několika fyzickým potyčkám vůči ostatním klientům. U klienta se občas objevují nálady, při kterých je uzavřený a nekomunikuje s okolím.

5.1.6 Shrnutí kasuistiky

Adam strávil větší část svého života v ústavní péči a to v dětském domově i dětském domově se školou, do které byl přeřazen z důvodu útěků, krádeží a agresivity vůči klientům a vychovatelům dětského domova. Se svými rodiči, kteří byli vůči němu zbaveni rodičovské zodpovědnosti, se nestýká a ani o nich nemá žádné zprávy. Jediný z rodiny, s kým udržuje kontakt, jsou babička, kterou občas navštěvuje a bratr se kterým udržuje telefonický kontakt a absolvoval u něj jednu návštěvu ve výchovném ústavu. Dovolanky klient tráví u pěstounské rodiny, která o něj jeví zájem.

Studium na základní škole zvládá bez problémů a je nejlepším žákem ročníku. Učitelé si jej chválí za aktivitu a všeobecně za přístup ke vzdělávání. Rovněž je oporou vychovatelů v dětském domově, se kterými spolupracuje a svou pracovitostí a zodpovědností jde příkladem ostatním klientům.

U Adama se objevilo i několik výchovných problémů a to většinou se zvládáním agresivity vůči ostatním klientům, což se mu poslední dobou daří eliminovat. Jednou byl na útěku, jednou přistižen při krádeži a dvakrát požil alkoholické nápoje.

5.1.7 Prognóza dalšího vývoje

Na základě prostudování Adamovy dokumentace, jeho přístupu k výuce a chování se jeví jeho prognóza velmi pozitivně. Vymezením pevných hranic a vyžadováním důsledného dodržování vnitřního řádu došlo k pozitivní změně v chování vůči klientům i vychovatelům. Podařilo se odstranit vulgární projevy a projevy agresivity

se snaží tlumit a sám má snahu o pozitivní rozvoj své osobnosti. Nadále je žádoucí vytvářet klientovi takové podmínky a přístupy, které by v něm posilovaly žádoucí projevy chování a usměrňovat jeho reakce na některé situace ve skupině. Vyzvednout pozitiva jeho osobnosti a posilovat je. Nepodporovat klienta v představě, že je lepší než ostatní a může se chovat jako jejich pedagog či rodič.

5.2 Případová studie klienta Zdenka

V této případové studii se budu věnovat patnáctiletému chlapci s nařízenou ústavní výchovou v dětském domově se školou, který je nyní v deváté třídě základní školy. U tohoto klienta jsem měl možnost prostudovat jeho dokumentaci, pohovořit si o něm s některými jeho učiteli, s vedoucím vychovatelem i kmenovým vychovatelem a navíc jsem měl možnost se s tímto chlapcem osobně setkat v jeho výchovné skupině při absolvování praxe.

5.2.1 Anamnézy

Rodinná anamnéza

Zdenek pochází z družského poměru, otec se s klientem stýká zřídka, na jeho výchově se nepodílí. Matka je v prvním stupni invalidity, pracuje pouze brigádně a má v péči jedenáctiletého klientova bratra. Matka měla Zdenka jednou na dovolence, jinak probíhal kontakt s klientem nepravidelnými telefonáty. Rodiče již spolu nežijí.

Osobní anamnéza

Od čtyř let je Zdenek v péči pedopsychiatra, několikrát byl hospitalizován v psychiatrické léčebně. Ve čtrnácti letech pobyt ve středisku výchovné péče, odkud byl po šesti dnech propuštěn pro nespolupráci. Po návratu ze střediska byl agresivní ke své matce. Matka na výchovu syna nestačí, ten ji nerespektuje a neužívá předepsanou medikaci. Ve škole býval vulgární, hrubý a agresivní ke spolužákům. V patnácti letech pobyt v dětském diagnostickém ústavu, ze kterého utekl celkem osmkrát, ale nikdy ne k matce, vždy se toulal s kamarády. Při vstupním pohovoru byl nesoustředěný a jediné o co se zajímal, byl taneční kroužek. Vztahy s matkou již viděl jako lepší.

5.2.2 Hodnocení klienta

Hodnocení oblasti výchovy mimo vyučování

Zdenek byl ve skupině sdílný, smělý, otevřený a družný. Ostatní jej mezi sebe ochotně přijímali, ale nebyl jimi příliš respektován. Ostatní klienty často popichoval, provokoval a vyvolával mezi nimi konfliktní situace, které následně nezvládal řešit jinak než rvačkou. Liboval si v módě a v oblečení, které bral i ostatním klientům. Do organizovaných činností se zapojoval dle aktuální nálady, bavil jej převážně sport. K dospělým byl většinou slušný a vstřícný, jeho chování však bylo hodnoceno pedagogickými pracovníky jako nestabilní a nepředvídatelné. Pokud nebyla prováděná činnost dle jeho představ, měl tendenci dospělým vzdorovat, odmítovat a zvláště k ženám byl vulgární. Lépe reaguje na mužskou autoritu.

Hodnocení školy

V průběhu vyučování byl Zdenek schopen vypracovat zadané úkoly s výraznými obtížemi. Ve vyučování byl výrazně neklidný, nedokázal se soustředit a často vyrušoval. Dokázal pracovat pouze krátkodobě, potřeboval stálý dohled a kontrolu, povzbuzení a občas i pomoc. Byl nezodpovědný a pohodlný.

Psychologická dokumentace

Zdenkovy rozumové schopnosti byly v pásmu těžkého podprůměru. Po citové stránce byl deprimován a výchovně zanedbán. Psychický vývoj je značně disharmonický. Trpí poruchou pozornosti s hyperaktivitou, nesocializovanou poruchou chování, agresivitou a opozičním vzdorem. Jeho morální zodpovědnost je snižena a v současné době nemá stanoven přehledný systém hodnotové orientace. Jeho osobnost je dále vymezena egocentričností a touhou po nových zážitcích.

Doporučení pro program rozvoje osobnosti:

- stanovit klientovi pevné mantinely a vysvětlit jejich význam;
- vést jej k samostatnosti a zodpovědnosti;
- podporovat jej v kvalitních volnočasových aktivitách;
- posilovat u něj sociální citění a probouzet empatii;

- ke klientovi volit individuální přístup.

5.2.3 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2010

Do tohoto zařízení byl Zdenek převezen v období letních prázdnin z důvodu výchovných problémů, nerespektování autorit a agresivity. Po příjezdu se Zdenek seznamoval s chodem zařízení a s ostatními klienty. Zdenek přišel z prostředí, kde byl svými vrstevníky uznáván a chválen a byl rozčarován z toho, že v tomto zařízení se mu velkého uznání nedostává. Většina klientů nebyla ochotna sdílet jeho názory a realizovat jeho nápady, což ho popouzelo a vedlo to ke konfliktním situacím. Na začátku školního roku přicházely ze školy informace, že Zdenek denně dvě až tři vyučovací hodiny prospí. Po dohodě s pedopsychiatrem bylo upraveno dávkování léků, načež Zdenek přestal ve škole spávat. V jeho chování bylo značně nevyrovnané, jeden den byl vychovatelem chválen a druhý den byl vulgární a agresivní vůči ostatním klientům. Bylo potřeba jej neustále pozitivně motivovat, jelikož jakýkoli neúspěch u něj způsobil ztrátu zájmu. Po necelých dvou měsících od příchodu do zařízení absolvoval Zdenek dovolenku u matky, která vyjádřila spokojenost s klientovým chováním.

V dalším období navštívila Zdenka sociální kurátorka a v reakci na spokojenost matky s minulou dovolenkou, slíbila, že s ní promluví o častějších návštěvách klienta u ní. Zdenek měl stále problém uhlídat si své projevy vulgarity, i když nutno podotknout, že se snaží. Ve škole bylo jeho chování hodnoceno jako průměrné stejně jako jeho školní prospěch. Slabé výkony především podával v jazyce českém a anglickém, dále pak ve fyzice. Naopak slušné výkony podával v matematice a informatice. Jediným výchovným problémem ve vyučování bylo spaní v některých neoblíbených předmětech, zejména v ranních hodinách. V dětském domově se zapojoval do všech nabízených sportovních aktivit, i když v nich nevynikal. Zálibu si našel zejména v tanečním kroužku hip hopu. Jako problematické se v dětském domově jevílo používání vulgarismů, dvojsmyslné vyjadřování a nepořádnost. Vzhledem k blížícím se vánočním prázdninám se Zdenkovo chování, i když s občasným usměrněním, velice zlepšilo a každý den se zajímal o své hodnocení. Matka mu volala jedenkrát týdně a přislíbila mu dovolenku na vánoce.

V hodnocení na konci roku patřil Zdenek mezi ty, jež od svého nástupu do dětského domova se školou udělali největší pokrok. Začal si uvědomovat problémy vzniklé jeho chováním a začal je korigovat. Znovu byla zdůrazněna potřeba pevného vedení a trpělivosti od pedagogického personálu.

5.2.4 Výpis ze zprávy o klientovi na základě pobytu v dětském domově se školou v roce 2011

Nový rok začal u Zdenka v duchu výchovných problémů. Z dovolenky se navrátil v podnapilém stavu, další den kouřil na dětském domově a svou agresivitu si vybíjel na vybavení dětského domova. Možným důvodem tohoto chování bylo neužívání medikace po dobu dovolenky. Jeho chování se také zhoršovalo pod vlivem jiného klienta, který jej naváděl k nevhodné činnosti. Velkým pomocníkem v usměrnění Zdenkova chování byla klidová výtvarně pracovní činnost ve formě vymalovávání relaxačních mandal. Tato činnost jej velice bavila, byl v ní úspěšný a jistým způsobem jej uspokojovala. Vyvrcholením nevhodného Zdenkova chování byl týden po dovolence společný útěk s dalšími třemi klienty, který byl ještě ten den ukončen Policií ČR. Při rozhovoru s vychovatelem uvedl, že byl útěk plánovaný, jelikož se jim v zařízení nelíbí. Utéci chtěl za kamarády, návštěvu matky neplánoval. Po užití si několika volných dní plánoval návrat do zařízení.

Po návratu z útěku se Zdenkovo chování mírně zlepšilo, velkou motivací v tomto ohledu byla možnost odjezdu na jarní prázdniny domů. Afektivním výbuchům bylo třeba nadále předcházet nabídkou sportovních a výtvarných aktivit. Po vzájemném stanovení pravidel a jejich důsledném dodržování dokázal Zdenek zvládat většinu situací bez konfliktů a zbytečných výbuchů.

Zdenek odjel na dovolenku, ze které se nevrátil. Po čtyřech dnech byl přivezen Policií ČR. Motivem jeho nenávratu z dovolenky bylo zamilování se do dívky, kterou poznal a chtěl s ní strávit více času. Po tom co se dozvěděl, že si z něj dívka dělá legraci, se naštvál a sám se přihlásil na Policii ČR. Na útěku se pohyboval s dívkou a kamarády, trestnou činností a užití návykových látek popřel. Svého činu litoval a sliboval nápravu. Ani ne za týden ovšem plánoval další útěk za dívkou, ve kterém mu bylo zabráněno odebráním připravených věcí.

Zdenkovo chování v dětském domově se začalo zhoršovat. Začalo se u něj objevovat časté střídání nálad a stupňovala se intenzita vulgárního vyjadřování

vůči pedagogickým pracovníkům. Při nevyhovění jeho požadavkům začal vyhrožovat útekem a fyzickou likvidací vychovatele ze strany svých kamarádů. Po konzultaci se pedopsychiatr rozhodl vysadit léky, které Zdenek užíval pro lepší soustředění, mohly totiž mít opačný účinek a klienta stimulovat k větší vzrušivosti a předepsal mu léky pro zklidnění. Po změně medikace se Zdenkovo chování zklidnilo a zvýšila se jeho soustředivost, což bylo vhodné i pro komunikaci s ním.

Další měsíc se Zdenek pokusil opět o útek, respektive utekl, ale byl i s dalšími dvěma klienty nalezen a přemluven vychovatelem, aby od útěku upustili. Navzdory rozhovoru o nevhodnosti a nesmyslnosti takového činu utekli všichni tři hned na druhý den při turistické vycházce. Z útěku byl po deseti dnech přivezen Policií ČR, na kterou se opět přihlásil sám. Na útěku se zdržoval v Praze a v Ostravě. Uvedl, že přitom nepáchal žádnou trestnou činnost, ani nepožíval návykové látky. Na útěku se snažil zkontaktovat otce, ten jej však nepustil do bytu. Za týden otevřeně přiznal, že opět plánuje s dalším klientem útek. Z tohoto důvodu byl se Zdenkem veden pohovor vedoucím vychovatelem a s ředitelem dětského domova se školou. Z tohoto pohovoru si vzal ponaučení, jelikož druhý klient utekl, on v zařízení zůstal. I jeho chování se výrazně zlepšilo a v dětském domově si udržoval vyšší standard. Motivací byla opět možnost odjet na dovolenku k matce, kam nakonec odjel. Při telefonickém rozhovoru matka uvedla, že se Zdenek choval velmi dobře a sama byla jeho chováním překvapena a přislíbila další možnou dovolenku. Po návratu byla Zdenkovi zabavena marihuana ve chvíli, kdy se ji s druhým klientem chystal kouřit.

Při návratu z dovolenky se zpozdil z důvodu nadměrného požití marihuany, z níž se mu následně udělalo špatně a pozvracel se. Načež mu řidič autobusu zamezil v cestě do zařízení. Po návratu se klientovo chování opět zhoršilo a nezajímá ho nic jiného kromě další možné dovolenky. Začal zbytečně používat vulgarismy a fyzicky napadl vychovatele.

5.2.5 Současný stav klienta

Současný stav klienta v rámci školní výuky

Zdenek je nesoustředěný, čímž dochází k nedorozumění mezi ním a učiteli. Potřebuje neustálý dohled pedagogického pracovníka a usměrňování svého

chování, potom dokáže v určitých mezích pracovat. Na neoblíbených hodinách stále spí a to i po změně medikace. Je pasivní, leží, spí, nepracuje a na výuku si nenosí potřebné pomůcky. Nadále přetrvávají jeho potíže s anglickým jazykem a matematikou, vyniká pouze ve výtvarné výchově.

Současný stav klienta v rámci dětského domova

Při trpělivém vedení je předpoklad dalšího Zdenkova růstu, jelikož i on sám má na zlepšení zájem. Reaguje na stimulační výchovné prostředky, jako je povzbuzení, pochvala či odměna. Díky veřejnému ocenění svých kvalit je schopen více regulovat své chování. Jeho chování je nestálé a potřebuje pevný řád. Velice si zakládá na svém zevnějšku a z tohoto důvodu se nechce ani přezouvat. Klient nemá zájem na přípravě na vyučování.

Záliby a způsob trávení volného času

Zdenka baví především sport ve formě tance breakdance a hip hop. Další jeho oblíbenou činností jsou počítače a hudba. Má cit pro barvy, což se projevuje při kreslení podle předlohy i při vlastní tvorbě. Započatou činnost, která jej baví, dokáže dokončit. Rád se předvádí, což se projevuje v jeho hereckých schopnostech, kterými dokáže zaujmout i ostatní.

Psychický stav

Pomaleji chápe, co je od něj žádáno, z čehož vznikají konfliktní situace. Ani změnou medikace nebylo dosaženo lepšího projevu v chování, i když při vidině odměny ve formě dovolenky se chování výrazně lepší. Prožívá těžké období, hovoří o pocitech osamění a svým způsobem popisuje ztrátu smyslu života. Tyto jeho pocity se mírní se zlepšováním vztahu s matkou.

5.2.6 Shrnutí kasuistiky

Zdenkovo chování probíhá v duchu značných až extrémních výkyvů. V dětském domově má problém s používáním vulgarismů a v celkovém ovládnutí se. Vyžaduje individuální přístup a pevné vedení. V činnostech jemu oblíbených vyniká a dokáže se jimi odreagovat. Největším výchovným problémem jsou jeho útěky, po kterých sice slibuje nápravu, ale tyto sliby neplní. Dalším jeho nevhodným chováním je kouření tabáku a někdy i marihuany a pití alkoholu.

Hlavní motivací pro zlepšení jeho chování jsou dovolenky, které tráví u své matky, se kterou se mu podařilo navázat lepší vztah.

5.2.7 Prognóza dalšího vývoje

Na základě prostudování Zdenkovy dokumentace, jeho přístupu k výuce a chování se jeví jeho prognóza velmi rozporuplně. Zdenek vyžaduje mnoho motivace a úsilí ze strany pedagogických pracovníků. Je potřebná trpělivá komunikace přizpůsobená poruše pozornosti s hyperaktivitou a jeho intelektu. Neustále je třeba upozorňovat na Zdenkovy nevhodné projevy a důsledně vyžadovat plnění vnitřního řádu zařízení. Rovněž je potřeba zapojovat jej do sportovních aktivit, při kterých vybijí svou nahromaděnou energii. Výchova by měla být založena na pozitivním posilování vztahu Zdenka s jeho matkou a dalším udržováním jejich společných kontaktů. Rovněž by bylo žádoucí s jeho matkou nadále spolupracovat a podporovat ji v jejím zájmu o syna.

5.3 Srovnání případových studií

Oba klienti mají rozdílnou zkušenost s ústavní výchovou. Zatímco Adam byl od pěti let v dětském domově, Zdenek vyrůstal ve své rodině do patnácti let, kdy mu byla nařízena ústavní výchova. Velkou překážkou ve výchově Zdenka je porucha pozornosti s hyperaktivitou, která je velmi zatěžující nejen pro něj samotného, ale i na osobu vychovatele. Dalším faktorem, ovlivňujícím další Zdenkův vývoj je jeho medikace, která byla několikrát měněna v reakci na jeho projevy. Oba klienti pozitivně reagují na možnost opustit ústavní zařízení na návštěvu rodiny nebo pěstounů. Oba klienti se od nástupu do zařízení pozitivně změnili, oba se potýkají s agresivitou, což se daří lépe Adamovi. Rovněž s útěkovostí a stabilitou chování je na tom lépe Adam. Oba klienti požili alkohol a Zdenek dokonce marihuanu. Ke Zdenkovi je třeba přistupovat individuálně a neustále jej vybízet k pozitivnímu chování a toto u něj posilovat. Adamovo chování se jeví jako méně problémové.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabýval osobností klientů Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a střední školy v Dřevohosticích.

V teoretické části jsem nastínil systém ústavní výchovy, druhy opatření v ústavní výchově a zařízení Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, ve kterých tato výchova probíhá. V této části jsem především čerpal ze zákona č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, dále ze zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zákona č. 91/1998 Sb. o rodině, které jsou stěžejními legislativními dokumenty v problematice ústavní výchovy.

V další kapitole jsem vysvětlil pojem osobnost, vývoj osobnosti a vývoj osobnosti v ústavní výchově. Důležitou částí této kapitoly byly i důvody pro umístění dítěte do ústavní výchovy.

Na předešlou část jsem navázal v poslední kapitole teoretické části o poruchách chování a emocí, které jsem rozdělil dle hlediska společenské závažnosti, dále dle Mezinárodní klasifikace nemocí a z hlediska psychologie.

Na začátku praktické části jsem uvedl Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní školu a střední školu Dřevohostice, ve které jsem vykonával odbornou praxi a setkal se s klienty, jimž jsem se následně věnoval v případových studiích.

Oba klienti si procházejí bouřlivým obdobím puberty, které u nich zvyšuje touhu po poznání a zakázané ovoce je pro ně tím nejsladším. Rovněž se snaží najít své místo na světě a tím dochází ke konfliktům mezi ostatními klienty a i vůči vychovatelům. To klade značné nároky na osobnost vychovatele, který zastupuje roli rodiče a musí jejich chování korigovat. Klienti mající různé poruchy chování jsou pro vychovatele ještě víc zatěžující, z toho důvodu je třeba klást důraz na vzdělání a profesionalitu pedagogického personálu a v neposlední řadě na jejich množství. Z těchto případových studií je zřetelné, že se s klienty dá pracovat a dále pokračovat v pozitivní výchově. Je však nutné přistupovat ke každému individuálně a přizpůsobovat se jeho potřebám. Také je důležité posilovat vztahy s rodiči i s pěstouny, kteří hrají ve vývoji klientů důležitou roli a do budoucna jsou pro klienty oporou.

Z mého pohledu se klienti zařízení neliší od žáků z běžných škol. Poznávají svět, zažívají své první lásky a myslím si, že i co se týká kontaktu s alkoholem, cigaretami a marihuanou, jsou na tom v podstatě stejně. Mají problémy s autoritami, jsou vulgární a znají víc svých práv než povinností. Na druhou stranu je pro ně těžší přilnout k vychovateli, který je pro ně cizí osobou a neprovází je celým jejich životem a nemůže tak s nimi sdílet všechny radosti i strasti. Také prostředí, ve kterém se nacházejí, má na jejich vývoj velký vliv. Možnost vyplnění volného času smysluplnou činností, koníčky, sportem a různými terapiemi může umožnit klientům vybití přebytečné energie, která by se dala lehce využít k nežádoucím projevům.

Svou práci bych zakončil příběhem, který se stal někdy okolo roku 1988 před naším domem. Jak bylo v obcích zvykem v rámci úspory finančních zdrojů, podíleli se občané obce na výkopových pracích při připojování domů na veřejný vodovod. Nejinak tomu bylo i před naším domem. Při dokončování výkopu se začala sesouvat zemina zpět a to v době, kdy se můj otec nacházel dole. Shodou okolností šli okolo dva klienti zařízení a mého otce v poslední chvíli před zavalením vytáhli. Já byl v tu dobu jen malý kluk a celé jsem to bezmocně pozoroval. Tato situace se mi vryla do paměti a myslím, že ovlivnila i můj postoj vůči klientům těchto zařízení. Tato práce je tedy věnována i těm dvěma klukům, kteří v tu chvíli zachovali chladnou hlavu a navždy tím změnili i mou osobnost.

SEZNAM ZDROJŮ

Monografie

- [1] JEDLIČKA, R, et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha : Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0.
- [2] KOHOUTEK, R. *Základy psychologie osobnosti*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2000. 263 s. ISBN 80-7204-156-8.
- [3] LAPÁČEK, J, et al. *Dřevohostice : Historie městyse v datech*. Bystřice pod Hostýnem : Městys Dřevohostice, 2008. 72 s.
- [4] MATOUŠEK, O. Poruchy chování v dětském věku a dospívání. In VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2008. s. 783. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [5] MATOUŠEK, O; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- [6] MATOUŠEK, O. Děti mezi ústavní výchovou a rodinou: zpráva o konferenci. In *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou*. Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9.11.2007. Praha : Národní vzdělávací fond, o.p.s. a Člověk hledá člověka, o.s., 2007.
- [7] MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha : TOGGA, 2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- [8] NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha : Academia, 2009. 624 s. ISBN 978-80-200-1680-5.
- [9] NĚMEC, J.; VOJTOVÁ, V. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním*. Brno : Paido, 2009. 384 s. ISBN 978-80-7315-191-1.
- [10] POLÁŠKOVÁ, J. *Účelové jednání a motivace v podmínkách výchovného ústavu*. Olomouc, 2008. 88 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

- [11] SLOMEK, Z. *Etopedie*. Praha : UJAK, 2010. 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.
- [12] ÚZIS ČR. *MKN - 10 Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. Praha : Bomton Agency, spol. s r.o., 2009. 860 s. ISBN 80-901856-4-9.
- [13] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [14] VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha : Karolinum, 2005. 432 s. ISBN 80-246-1074-4.
- [15] VOCILKA, M., *Dětské domovy v České republice I., Teoretická východiska*. Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999. ISBN 80-902667-6-2.
- [16] VOJTOVÁ, V. Podmínky edukace dětí s poruchami emocí nebo chování. In PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 2006. s. 366. ISBN 80-7315-120-0.

Elektronické zdroje

- [17] *Vumdrevohostice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-06-28]. Úvod. Dostupné z WWW: <<http://www.vumdrevohostice.cz/soubory/stranky/uvod.html>>.
- [18] *Vumdrevohostice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-06-28]. Základní škola. Dostupné z WWW: <<http://www.vumdrevohostice.cz/soubory/stranky/zakladni%20skola.html>>.
- [19] *Vumdrevohostice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-06-28]. Střední škola. Dostupné z WWW: <<http://www.vumdrevohostice.cz/soubory/stranky/stredni%20skola.html>>.
- [20] *Vumdrevohostice.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-06-28]. Dokumenty. Dostupné z WWW: <<http://www.vumdrevohostice.cz/soubory/Dokumenty/zprava%202010.pdf>>.

Zákony

- [21] Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině, ve znění pozdějších předpisů.*
- [22] Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.*
- [23] Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.*
- [24] Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže*

ANOTACE

Jméno a Příjmení:	Petr Menšík
Katedra:	Speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011
Název práce:	Osobnost klienta v podmínkách ústavní výchovy
Název v angličtině:	Client's Personality under the Conditions of Institutional Education
Anotace práce:	<p>V této bakalářské práci jsem se věnoval osobnosti klienta v ústavní výchově. V teoretické části jsem představil systém ústavní výchovy a vysvětlil pojem osobnost. Dále jsem popsal vývoj osobnosti v ústavní výchově a důvody pro umístění dítěte do ústavní výchovy. V poslední kapitole teoretické části jsem se věnoval poruchám chování. V praktické části jsem popsal zařízení ústavní výchovy a v případových studiích jsem se věnoval osobnostem dvou klientů tohoto zařízení.</p>
Klíčová slova:	Osobnost, dítě, klient, ústavní výchova, ochranná výchova, poruchy chování, případová studie, dětský domov, výchovný ústav
Anotace v angličtině:	<p>The thesis deals with client's personality under the conditions of institutional education. In the theoretical part, I introduced a system institutional education and explained the concept of personality. I also described the personality development in institutional education and the reasons for the location of a child in institutional education. In the last chapter of the theoretical part I devoted behavioral problems. In a practical part I described the institutional education and in case studies I dealt with two personalities of the client in the institution.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Personality, child, client, institutional education, protective education, behavior disorders, case studies, children's home, educational institute
Rozsah práce:	44 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

